

NEVIZÁNSZKY GÁBOR – PROHÁSZKA PÉTER

HONFOGLALÁS ÉS KORA
ÁRPÁD-KORI SOROS TEMETŐK
ÉS LELETEK KATASZTERE
SZLOVÁKIA

Nevizánszky Gábor – Prohászka Péter
HONFOGLALÁS ÉS KORA ÁRPÁD-KORI SOROS TEMETŐK ÉS LELETEK KATASZTERE
Szlovákia

OPITZ
ARCHAEOLOGICA

17.

Főszerkesztő

Tóth Csaba

Nevizánszky Gábor – Prohászka Péter

HONFOGLALÁS ÉS KORA
ÁRPÁD-KORI SOROS TEMETŐK
ÉS LELETEK KATASZTERE
Szlovákia

Budapest, 2020

A kötet elkészítését és megjelenését a Szlovák Tudományos Akadémia és az Európai Unió által támogatott SASPRO 0104/01/03 pályázat és a VEGA (Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Slovenskej akadémie vied) 2/0072/17 tették lehetővé

A kötet megjelenését támogatta

Árpád-ház Program IV.2.

(Az Árpád-ház elődeinek keleti kapcsolatrendszere),
az Innovációs és Technológiai Minisztérium támogatásával létrejött Tématerületi Kiválósági Program:
Magyarország és a Kelet kapcsolatának régészeti kutatása (Keleti Örökségünk PPKE Interdiszciplináris Történelmi és Régészeti Kutatócsoport (TUDFO/51757-1/2019/ITM))

Szerkesztő

Bertók Krisztina

Lektorok

Dr. Madaras László, CSc

Dr. Mesterházy Károly, CSc

Német rezümé

Prohászka Péter

Szlovák rezümé

Nevizánszky Gábor

Borító

auri grafikai

Borítóképek

Esztergom látképe (fotó: Molnár László)

Bodrogszerdahelyi veretek (Prága, Nemzeti Múzeum)

Előzéklap

Nyitra és környéke a második katonai felmérésen

ISBN 978-963-9987-78-4

ISSN 2060-6370

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

© Nevizánszky Gábor – Prohászka Péter

© Martin Opitz Kiadó

Kiadja a Martin Opitz Kiadó

www.martinopitz.hu

Felelős vezető: dr. Tóth Csaba

Nyomdai munkák: Pauker Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: Vértes Gábor

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
BEVEZETÉS.....	9
A HONFOGLALÁS- ÉS KORA ÁRPÁD-KOR RÉGÉSZETI KUTATÁSÁNAK TÖRTÉNETE SZLOVÁKIA TERÜLETÉN	15
LELŐHELYKATASZTER	25
A KATASZTER HELYNEVEINEK SZLOVÁK VÁLTOZATAI.....	85
KATASTER STAROMAĎARSKÝCH A VČASNOSTREDOVEKÝCH RADOVÝCH POHREBÍSK – SLOVENSKÁ REPUBLIKA.....	89
KATASTER DER LANDNAHMEZEITLICHEN UND FRÜHÁRPÁDENZEITLICHEN REIHENGRÄBERFELDER UND FUNDE – SLOWAKEI	93
IRODALOM- ÉS RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK	97
Rövidítések.....	97
Irodalom	98
A KÖTET SZERZŐI.....	113
TÉRKÉPEK, KÉPES TÁBLÁK.....	115

Anton Točik (1918–1994) emlékére

ELŐSZÓ

Rómer Flóris az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain 1869-ben tett említést először a Galgócon 1868-ban talált gazdag honfoglaló leletekről. A rajzokkal illusztrált közreadásukra sem kellett sokat várni, mivel egy évvel később már ugyanott bemutatásra kerültek. E sírral, amelyben még tarsolylemez is volt, kezdődött el a mai Szlovákia területén a magyar honfoglalás korának a kutatása. A korszak emlékműanyagának meghatározása is alig több mint két évtizeddel korábban kezdődött, amikor 1834-ben a Pest vármegyei (ma: Bács-Kiskun megye) Ladánybenén – „Benepusztán” a szél lefújta a homokot egy gazdag mellékletű érmekkel datált honfoglaló sírról. A 19. század utolsó harmadától napjainkig a Kárpát-medence különféle vidékein egyre nagyobb számban kerültek elő 10–11. századi leletek, sírok és temetők, melyek közreadása szétszórt és tegyük hozzá gyakran igen eldugott kiadványokban történt.

A Kárpát-medencébe a 9. század végén beköltöző magyarok egy új többé-kevésbé egységes anyagi kultúrát hoztak és a 10–11. század folyamán településrendszerük és anyagi kultúrájuk a medence egész területére kiterjedt. A Magyar Királyság 1918-ban történt felbomlásával a medence tájegységei, köztük a honfoglaláskor lelőhelyei számos ország területéhez kerültek. A régészeti kultúra és a temetkezési szokások vizsgálata azonban nem állhat meg az országhatároknál. 1918 után a magyar és német publikációk mellett szlovák, cseh, román, szerb, horvát stb. nyelveken jelentek meg az anyagközlések, amely számos félreértést eredményezett, amiért nagy jelentőséggel bírna egy a korszak lelőhelyeire, leleteire vonatkozó fontos információkat tartalmazó kataszter elkészítése. Az első vállalkozás eredménye Fehér Géza, Éry Kinga és Kralovánszky Alán munkája a „Közép-Duna-Medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei” – a szakmai körökben csak „FÉK”-nek nevezett kötet – több mint fél évszázada jelent meg és a számos hibája ellenére napjainkig sokat forgatott kézikönyve a korszak kutatásának. Természetesen az elmúlt évtizedekben, mind a lelőhelyek, mind pedig a leletek száma ugrásszerűen megnövekedett, amely miatt ezek feldolgozása már területi egységenként/országonként önálló kötetekben kell, hogy megvalósuljon. Annak lehetőségét azonban, hogy erre egy internetes adatbázisban kerüljön sor, a hasonló gyűjtéseknél oly sokszor megfigyelt későbbiekben már elérhetetlen internetes felületei miatt, elvetették a szerzők. Ezt jól jelzi a régi

latin nyelvű közmondás némileg átalakított szövege is: „Internet volant, scripta manent”!

Jelen kötet a Kárpát-medence északi részéről, a Szlovák Köztársaság területéről, rendelkezésünkre álló adatokat tartalmazza. Ezen adatok gyűjtését Nevizánszky Gábor még pozsonyi egyetemi tanulmányai alatt kezdte meg, és azóta folyamatosan végezte. Az adatbázist Prohászka Péter a levéltári, bibliográfiai és múzeumi kutatásai során kigyűjtött adatokkal egészítette ki. E források segítségével több esetben volt lehetőség az előkerülési körülmények tisztázására, pontosítására. A kataszterbe igyekeztünk bedolgozni az összes közölt lelet, valamint lelőhely adatait. Ugyanakkor számos olyan leletet felvettünk, amelyek még közöletlenek voltak. Fehér Géza, Kralovánszky Alán és Éry Kinga kataszteréhez ugyan nem tartozott képanyag, azonban az általunk összeállított munkánál törekedtünk arra, hogy az elsőként itt közölt leletekről rajzokat mellékeljünk. Emellett a fontosabb leletek, sírok, valamint egyes nagyobb temetőknél az ott talált tárgyakból válogatás összeállítása illusztrálja a kötetet.

A kataszter elkészítéséhez, a leletek azonosításához, valamint a hozzá kapcsolódó kutatásokhoz a szerzők segítségére voltak: Debreczeni-Droppán Béla, Dr. Révész László, Dr. Szende László (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest), Dr. Kovács László (MTA BTK Régészeti Intézet), PhDr. Juraj Bartik, Ph.D. (Slovenské národné múzeum, Bratislava), valamint PhDr. Dárius Gašaj (Východoslovenské múzeum, Košice), Dr. Trugly Sándor (korábban Podunajské /Dunamenti múzeum, Komárno/Komárom) és Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc (Archeologický ústav SAV, Nitra). Itt szeretnénk mindegyiküknek köszönetünket kifejezni. A német szöveg gondozását Ass.-Prof. Dr. Hubert Emmerignek (Institut für Numismatik und Geldgeschichte, Universität Wien) köszönjük. Külön köszönet illeti a rajzok elkészítéséért: Janka Gajdošíkovát és Jarmila Maretovát (Archeologický ústav SAV, Nitra).

A kataszter kötetét a 20. század legnagyobb szlovák régésze – Doc. PhDr. Anton Točík, DrSc (1918–1994) – emlékének ajánljuk, aki az igen nehéz körülmények, valamint a kommunista politikai ideológia ellenére a magyar honfoglaláskor emlékeinek megmentésében és közreadásában elvülhetetlen érdemeket szerzett.

Nyitra, 2020 májusa

KATASTER STAROMAĎARSKÝCH A VČASNOSTREDOVEKÝCH RADOVÝCH POHREBÍSK – SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Už na počiatku archeologického bádania staromaďarských a včasnostredovekých pohrebísk a hrobových nálezov z 10.- 11. storočia boli pokusy zostaviť a vydať ich nálezový kataster, resp. korpusy. Prvú takúto prácu publikoval ešte v roku 1900 József Hampel (1849-1913). Hospodárska a spoločenská kríza v prvej polovici 20. storočia neumožnila pokračovanie v sledovanej edičnej činnosti. Až po druhej svetovej vojne nastal priaznivý čas na pokračovanie tejto práce. Prvou lastovičkou sledovaného projektu bola monografia Gézu Fehéra, Kingu Éry a Alána Kralovánszkeho „A Közép-Duna – Medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei (skratka FÉK)“, ktorá vyšla v Budapešti v roku 1962. Uvedená publikácia doteraz slúži ako základná databáza pohrebísk z 10.-11. storočia, v ktorej sú zhrnuté základné informácie o 1239 lokalitách z územia celej Karpatskej kotliny. Nakoľko v následných desaťročiach došlo k enormnému nárastu nových hrobov a pohrebísk, už v roku 1992 sa zintenzívnili záujem o aktualizáciu, resp. obnovenie sledovaného projektu. Hlavným garantom a vedúcim projektu sa stal László Kovács, ktorý vypracoval redakčné pokyny a hlavné kritéria pre zostavenia hesiel. Zároveň pripravil aj obrázkový katalóg všetkých existujúcich typov predmetov prítomných v hroboch so stručným terminologickým pomenovaním. Plánovaný projekt sa však nerealizoval v plnej miere, vznikli iba čiastkové práce zahŕňujúce iba menšie územné celky. Gábor Nevizánszky, ako člen niekdajšej redakčnej rady, bol poverený realizáciou nálezového katastra lokalít z územia Slovenskej republiky, ktorý ukončil už v roku 1994. Následne sa doplnili aj ďalšie novšie lokality evidované do marca 2020. Jeho rukopis spresnil a doplnil Péter Prohászka o nové informácie získané z maďarských štátnych a muzeálnych archívov, resp. muzeálnych fondov. Predložená práca zhromažďuje všetky dostupné a publikované informácie o staromaďarských a včasnostredovekých pohrebiskách, samostatných hrobových celkoch, nálezoch ojedinelých západoeurópskych a byzantských mincí 10. storočia a solitérnych predmetoch zberového charakteru, ktoré s veľkou pravdepodobnosťou pochádzali z hrobov. Kataster sme doplnili aj nálezmi staromaďarskej proveniencie, ktoré sa našli na súvekých sídliskách (zbrane, keramika, ozdoby odevu atď.). V práci sú zastúpené všetky nájdené predmety, ktoré reprezentujú časový úsek – posledné decénium 9. storočia až koniec 11. storočia. Do katastra sme nezahrnuli lokality kostolných cintorínov. Okrem štúdií, článkov a iných informácií vo vedeckých

časopisoch a monografiách sme súpisy doplnili aj excerpami zo súdobých regionálnych novín a iných tlačovín. Neunikli nám ani archívy múzeí a iných vedeckých inštitúcií na Slovensku a v Maďarsku.

Pri koncipovaní hesiel sme sa zamerali na stručnú charakteristiku najdôležitejších informácií (nálezisko, rok výskumu, resp. objavenia nálezu, autor výskumu, nálezové okolnosti, charakteristika objavených nálezov, miesto ich uloženia a príslušná literatúra o lokalite a nálezoch). Uvedené poradie a členenie informácií pri stavbe hesiel pokiaľ možno všade prísne dodržíme. Každá lokalita dostáva poradové číslo, ktoré sa objavuje aj na priložených mapových podkladoch.

V katastri na prvom mieste uvádzame niekdajší maďarský názov lokality podľa miestopisných slovníkov uhorského štatistického úradu. Potom nasleduje súčasný úradný názov obce podľa stavu a administratívneho rozdelenia k 30. júnu 1997, za ním je okres a historická stolica (župa). Pri stavbe hesiel uvádzame najprv rok nálezu, resp. nálezové okolnosti (výskum, stavebná, resp. poľnohospodárska aktivita atď.). Ďalej druh nálezu, napr. hrob, solitérny nález zberového charakteru, poklad. V prípade hrobov a pohrebísk uvedieme všetky dôležité údaje týkajúce sa orientácie, polohy kostry, rituálne prídavky atď. Sledujeme aj rozsah preskúmanej plochy, počet a pomer hrobov s prílohami a hrobov bez nálezov. Opis hrobových nálezov udávané v nasledovnom poradí.

Zbrane a súčasti konského postroja (v poradí zbrane diaľkové, pre blízky boj, resp. sedlo, remene postroja, strmeň, zubadlo, pracka z podbrušného remeňa).

Pracovné nástroje

Súčasti odevu (mužské, ženské, kombinované).

Šperk (v poradí od hlavy smerom k nohám).

Predmety rituálneho charakteru.

Iné nešpecifikované nálezy.

Mince.

Pri predmetoch, ktoré sú v súčasnosti k dispozícii, evidujeme miesto a inštitúcie ich deponovania, inventárne, resp. evidenčné čísla. Potom nasledujú literárne pramene v chronologickom poradí. Predchádzajúci kataster – FÉK nemal obrázkovú prílohu. V našom zväzku popri nepublikovaných nálezoch uverejňujeme aj súbor kresieb a plánov z dôležitých a významných lokalít, ktoré boli často publikované v rôznych lokálnych a menej frekvencovaných monografiách a periodikách.

Prvý staromaďarský hrob na území Slovenska objavili v roku 1868 v Hlohovci, ktorý publikoval aj s kresbami

Flóris Rómer v časopise *Archaeológiai Értesítő*. Pri objave a záchrane pamiatok 10.-11. storočia významnou mierou sa pričínili aj na vidieku žijúci nadšenci a amatéri. V roku 1880 Adorján Végh vo svojej záhrade v Zemianskej Olči zachránil 8-9 staromaďarských hrobov. Svoju výskumnú správu s ilustráciami publikoval v časopise *Archaeológiai Értesítő*. Vo viacerých prípadoch zemné práce alebo erozívna činnosť prírody priniesla na svetlo sveta nové nálezy. V chotári hontianskej obci Demandice v roku 1883 sa výmolom dostalo na povrch 12 kostier, ktorých hrobové prílohy až v roku 1891 poslali do Maďarského národného múzea. V roku 1886 Tivadar Lehóczky v chotári obce Imeľ odkryl na úpäti mohyly jazdecký hrob. Pracovníci Maďarského národného múzea od 80. rokov 19. storočia sa čoraz častejšie zapájajú do terénnych prác. V roku 1887 László Réthy v Semerove zachraňoval hroby pospolitého ľudu. V rokoch 1890-1891 začínal Archeologický spolok Mošošskej stolice skúmať archeologické pamiatky v Rusovciach v polohe Wiesenacker, kde popri hroboch a stavbách z doby rímskej odkryli aj kostry z doby Arpádovskej. V tomto období zintenzívnili svoju činnosť rôzne vidiecke spolky a múzeá. Po roku 1900 mimo oblasti juhozápadného Slovenska objavili nové lokality aj severne od Nitry a v novohradskej stolici. Napríklad v obci Kováčovce, okr. Veľký Krtíš Sándor Pintér v polohe Porhegy zaznamenal radové pohrebisko. Podobne sa narušilo v roku 1906 radové pohrebisko aj v obci Dvorec, okr. Bánovce nad Bebravou. Na východe Slovenska spočiatku existovali informácie iba o náleze byzantského solidu Basileiosa I. a Konštantína VI. v Strede nad Bodrogom. Podľa súdobej správy údajne tam v roku 1885 pri regulácii koryta rieky našli depot, ktorý obsahoval aj početné strieborné mince. Výrazný nárast lokalít sledovaného obdobia nastal v dôsledku zemných prác súvisiacich so zakladaním nových vinohradov po filoxérii, ktorá tam napáchala obrovské škody. Koncom 90. rokov 19. storočia sa v Medzibodroží objavili jazdecké hroby s bohatým inventárom v Somotore, miestnej časti Věč, Dobrej a vo Veľkej Kamenici. V roku 1902 sa zdevastovali hroby aj vo Svinici. Po prvej svetovej vojne bývalé Horné Uhorsko sa stalo súčasťou Československej republiky, čo sa výrazne prejavilo aj v intenzite archeologického bádania. V slovenskej archeológii začali zohrávať významnú rolu Jan Eisner a jeho žiaci Vojtech Budinský-Krička (predtým Budaváry) a Béla Szóke. Pribudli aj nové nálezy predovšetkým v dôsledku zemných prác súvisiacich so zakladaním viníc, napr. v roku 1923 v obci Okoličná na Ostrove, alebo vo Veľkých Lovciach v roku 1931.

V rokoch 1930 až 1940 významnú záchranársku činnosť vyvíjal miestny učiteľ Emil Jarotta, ktorý vo

Vozokanoch, okr. Galanta zachránil a odkryl početné hroby z rôznych období praveku a včasného stredoveku. Na východnom Slovensku v Strede nad Bodrogom v roku 1926 štábný kapitán J. Kukla vykopal dva hroby a v roku 1937 Jiří Neustupný ďalšie 2-3 hroby, ktorých nálezy sa dostali do pražského Národného múzea. V dôsledku viendenskej arbitráže, kedy časť územia južného Slovenska bola pripojená k Maďarsku, významnú a rozhodujúcu archeologickú činnosť vyvíjal Béla Szóke (1913-1961), ktorý už predtým v roku 1936 v Nesvadoch odkryl bohaté staromaďarské jazdecké hroby. Početné hroby pospolitého ľudu preskúmal v roku 1942 v Bešeňove, okr. Nové Zámky. V roku 1943 pracovníci Maďarského národného múzea popri Strede nad Bodrogom aj v Pribete realizovali revízne a zisťovacie výskumy. V rokoch 1942-1943 v Rusovciach obnovili výskum radového pohrebiska z doby Arpádovskej.

Po druhej svetovej vojne opäť došlo k zmenám v archeologickom bádani sledovaného obdobia. Béla Szóke a Emil Jarotta odišli do Maďarska, Jan Eisner v roku 1939 opustil Slovensko a následne už neobsadil svoju katedru na bratislavskej univerzite. V bádani dejín 10-11. storočia sa výraznou mierou podieľal predovšetkým Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením Antona Točíka (1918-1994). Spočiatku sa realizovali predovšetkým záchranné výskumy, napr. v Prši (1948-1954), Trnovci nad Váhom (1951-1954), Nitre - Mlynárčiaci (1954) a v Holiaroch (1952-1955). Archeologický ústav ďalej realizoval dôležité výskumy napríklad v Seredi I a Seredi II polohe Mačianske vršky, Bánove, Červeníku, Chotíne, Ondrochove, Bátorových Kosihách, Marcelovej a vo Svätom Petri atď. Do výskumných prác sledovaného obdobia sa zapojilo aj Slovenské národné múzeum v Bratislave (Ludmila Kraskovská), pracovníci Univerzity Komenského, resp. Podunajského múzea v Komárne. V Nitre, polohe Lupka v roku 1959 pod vedením Bohuslava Chropovského sa uskutočnil už aj prvý systematický výskum sídliska a pohrebiska z 9.-10. storočia. Menovaný v rokoch 1964-1967 pri výstavbe Mäsokombinátu v mestskej časti Horné Krškany zachránil 101 hrobov.

Oblasť východného Slovenska v tomto období bolo menej skúmané. Pribudli iba nálezy z Čiernej nad Tisou a z radového pohrebiska v Somotore. V roku 1959 však Vojtech Budinský-Krička objavil počas výskumu germánskeho pohrebiska v Zemplíne, nesmierne bohatý osamelý staromaďarský hrob, ktorý vyvolal medzi maďarskými archeológmi a historikmi búrlivú diskusiu. V roku 1968 vydal Anton Točík v nemčine katalóg klasických staromaďarských nálezov z územia juhozápadného Slovenska. Počas sedemdesiatych rokov minulého storočia Mária Rejholcová odkryla

a publikovala niekoľko pohrebísk z 10.-11. storočia, napr. Hurbanovo-Bohatá, Nové Zámky, Zemné, osada Gúg a rozsiahle pohrebisko v obci Čakajovce s 805 hrobmi. V polovici osemdesiatych rokov 20. storočia Milan Hanuliak v Malých Kosihách komplexne preskúmal pohrebisko so 434 hrobmi. V Bučanoch, v polohe Vinohrady zas zachránil 94 hrobov. Veľmi dôležité informácie poskytuje pohrebisko v Nitre-Šindolke, kde sa preskúmalo 303 hrobov. Po roku 2000 sa nové lokality objavili a skúmali v dôsledku investičnej výstavby, napr. v lokalitách Levice- Géňa, Nitra- Školská ulica, Nitra-Chrenová, poloha Selenec II a Lužianky. Počas výstavby

rýchlostnej cesty R1 sa objavili nové pohrebiská najmä v zlatomoraveckom regióne, napr. Čierne Kľačany, poloha Pri mlyne – 208 hrobov a Tesárske Mlyňany - 132 hrobov. Po páde komunistického režimu sa žiaľ rozmohla aj nelegálna činnosť, tzv. detektoristov, ktorí napáchali svojím neodborným zásahom nesmierne škody pre našu vednú disciplínu.

V predložennom katastri evidujeme z územia Slovenska dovedna 268 lokalít. Dúfame, že naša práca význame posunie bádanie vpred a bude zároveň aj impulzom pre zostavenie podobných katastrov z iných oblastí Karpatskej kotliny.

KATASTER DER LANDNAHMEZEITLICHEN UND FRÜHÁRPÁDENZEITLICHEN REIHENGRÄBERFELDER UND FUNDE – SLOWAKEI

Die Forschung zur Landnahmezeit bzw. zu Funden, Gräbern und Gräberfeldern des 10.-11. Jahrhunderts bemühte sich schon lange, einen Kataster bzw. ein Korpus zusammenzustellen. Im Jahre 1900 veröffentlichte József Hampel (1849-1913) die erste solche Arbeit. Die wirtschaftlichen und politischen Krisen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts ermöglichten jedoch nicht die Fortsetzung dieser Arbeit. Nach dem Zweiten Weltkrieg begann die Materialaufnahme, und schon 1962 erschien der Band des Fundkatasters, der erste Korpusband wurde jedoch erst 1983 herausgegeben. Seit den 1990er Jahren erschienen die Korpusbände von verschiedenen regionalen Einheiten nach und nach. Die Arbeiten des Fundkatasters wurden aber nach 1962 nicht fortgesetzt. Der von Géza Fehér, Kinga Éry und Alán Kralovánzsky (FÉK) herausgegebene Band: „A Közép-Duna-Medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter [Grabfunde der ungarischen Landnahmezeit und Frühárpádenzeit vom Mitteldonaubecken. Fundkataster.]“ ist wegen der aufgenommenen 1239 Fundorte ein bis heute unverzichtbares Handbuch für die Forschung. 1992 erhob sich die Idee der Anfertigung eines neuen kritischen Katasters. László Kovács stellte dazu die Redaktionsrichtlinien bzw. einen illustrierten Begriffskatalog der Funde zusammen. Die ganze Arbeit ist nie fertig geworden, nur die Materialaufnahmen kleiner Regionen bzw. Komitate erschienen als Beiträge. Gábor Nevizánzsky gehörte zum Redaktionskomitee des Projektes, und seine Aufgabe war die Aufnahme der Funde in der Slowakei. Er stellte den Kataster zusammen und Péter Prohászka hat ihn ergänzt. So entstand der erste Band der Reihe „Honfoglalás és kora Árpád-kori soros temetők és leletek katasztere [Kataster der landnahmezeitlichen und frühárpádenzeitlichen Reihengräberfelder und Funde]“, worin sich die zur Verfügung stehenden Angaben finden. Im Kataster strebten die Autoren an, alle publizierten Funde und Gräber aufzunehmen, jedoch gibt es auch einige Funde, die hier erstmals veröffentlicht werden.

Das archäologische Material stammt aus dem Gebiet der heutigen Slowakei.

Das archäologische Material stammt aus Gräbern, Gräberfeldern und Streufunden, es datiert in die Zeit zwischen den 890er Jahren und dem Ende des 11. Jahrhunderts. Gegenüber den Reihengräberfeldern wurden die Kirchenfriedhöfe nicht aufgenommen. Jene Funde bzw. Schätze (gemischte bzw. Münzschätze), die

als Streufunde bei Siedlungsgrabungen zum Vorschein kamen bzw. Oberflächenfunde sind, wurden im Kataster behandelt.

Seit 1868, also nach der Entdeckung des Grabes von Galgóc/Hlohovec, bekannt gewordene Funde befinden sich im Kataster. Die Materialaufnahme wurde im März 2020 abgeschlossen.

Die Basis des Katasters ist das in den Gräbern gefundene archäologische Material. Jedoch wurden auch die Streufunde (Waffen, Beschläge, usw.) aufgenommen. Die Materialaufnahme erstreckte sich auf die Siedlungspublikationen, so wurden die bei Siedlungsgrabungen gefundenen Gegenstände wie auch für die Epoche charakteristische Keramik ebenfalls aufgenommen.

Die Materialaufnahme erfolgte in den Museen und aus der Fachliteratur. Neben den Lokalzeitungen wurden die relevanten Angaben in den ungarischen und slowakischen Archiven aufgenommen.

Aus dem gesammelten Material bringen wir die wichtigsten Angaben (Fundort, Zeitpunkt der Entdeckung, Fundumstände, Art der Funde, Aufbewahrungsort, Literatur) konsequent in gleicher Reihenfolge gegliedert.

Jeder Fundort erhielt eine Nummer, die auch in den Fundkarten verwendet wurde. Im Kataster wird zuerst der ungarische Ortsname nach den alten Ortsnamenregistern verwendet, dann folgt der slowakische Ortsname nach dem derzeit gültigen slowakischen Ortsnamenregister.

Die verwaltungsbehördliche Einteilung der Fundorte erfolgte nach dem derzeit gültigen slowakischen Ortsnamenregister, wobei wir die okres – Kreiseinteilung – zugrunde legten. Dann kommen das Jahr der Entdeckung und der direkte Grund (Ausgrabung, Bauarbeiten, landwirtschaftliche Arbeiten, usw.). Die Art des Fundes – Grabfund, Streufund, Schatzfund – wurde angegeben. Im Fall der Bestattungen wurde jede wichtige Angabe registriert: Orientierung, Grabgrube, Lage des Skelettes, rituelle Beigaben, usw. Ebenfalls wurde angemerkt, wieweit das Gräberfeld erforscht wurde und wie das Verhältnis der Gräber mit und ohne Beigaben ist.

Die Beschreibung der Funde wurde in folgender Ordnung gegliedert:

a) Waffen und Pferdegeschirr (in der Reihenfolge: Fern-, Nahkampfwaffen bzw. Sattel, Geschirr, Steigbügel, Trense, Gürtelschnalle).

b) Geräte.

c) Trachtgegenstände (weiblich und männlich gleicherweise, gemischt).

d) Körperschmuck (in der Reihenfolge vom Kopf bis zu den Füßen).

e) Rituelle Gegenstände.

f) Sonstige Gegenstände.

g) Münzen.

Den Verwahrungsort (Museum, Sammlung, usw.) anzugeben strebten wir in jedem Fall an, wenn das Objekt noch vorhanden ist. Dann kommen Inventar- bzw. Archivnummer sowie die Literaturangaben in der zeitlichen Reihenfolge. Der FÉK erschien noch ohne Abbildungen, im neuen Kataster strebten die Autoren jedoch an, neben den bisher unveröffentlichten Funden auch die wichtigsten Objekte bzw. Gräber zu veröffentlichen. Aus den Beigaben der größeren Gräberfelder stellten wir eine Auswahl zusammen.

Das erste landnahmezeitliche Grab auf dem Gebiet der Slowakei kam 1868 in Galgóc/Hlohovec zum Vorschein. Flóris Rómer berichtete darüber in *Archaeologiai Értesítő*, was mit den Beigaben illustriert wurde. Bei der Entdeckung und Rettung der Funde des 10.-11. Jahrhunderts spielten die Laienforscher eine bedeutende Rolle. Im Jahre 1880 legte Adorján Végh in seinem Hausgarten in Nemesócsa/Zemianska olča acht oder neun landnahmezeitliche Bestattungen frei. Sein illustrierter Grabungsbericht erschien in *Archaeológiai Értesítő*. In zahlreichen Fällen förderten Bauarbeiten und Umwelteinflüsse die Denkmäler verschiedener Epochen ans Tageslicht. 1883 spülte das Wasser zwölf Skelette in Deménd/Demandice frei, ihre Beigaben gelangten als Geschenk ins Nationalmuseum. In Imely/Imel' legte Tivadar Lehóczky 1886 eine Pferdebestattung unter einem Hügel frei. Ab den 1880er Jahren setzten die Mitarbeiter des Ungarischen Nationalmuseums ihre Ausgrabungen im Lande fort. So grub László Réthy 1887 in Komáromszemere/Semerovora einige Gräber aus. 1890/1891 begann der Archäologische Verein des Komitats Wieselburg mit seinen Ausgrabungen in Oroszvár/Rusovce, wobei die Mitglieder neben römischen Gräbern auch árpádenzeitliche Bestattungen im Wiesenacker Hotter freilegten. Neben der Südwestslowakei wurden auch Gräber in Komitat Nógrád und nördlich von Nitra bekannt. Sándor Pintér erforschte in Szécsénykovácsi/Kovácovce Porhegy ein Reihengräberfeld. Im Jahre 1906 wurde in Dvorec ein Gräberfeld gestört. Aus der Ostslowakei war lange Zeit nur der Solidus von Basileios I. und Konstantin VI., der 1885 mit einer großen Menge Silbermünzen ans Tageslicht kam, bekannt, als in den 1890er Jahren bei der Neupflanzung von Weinreben

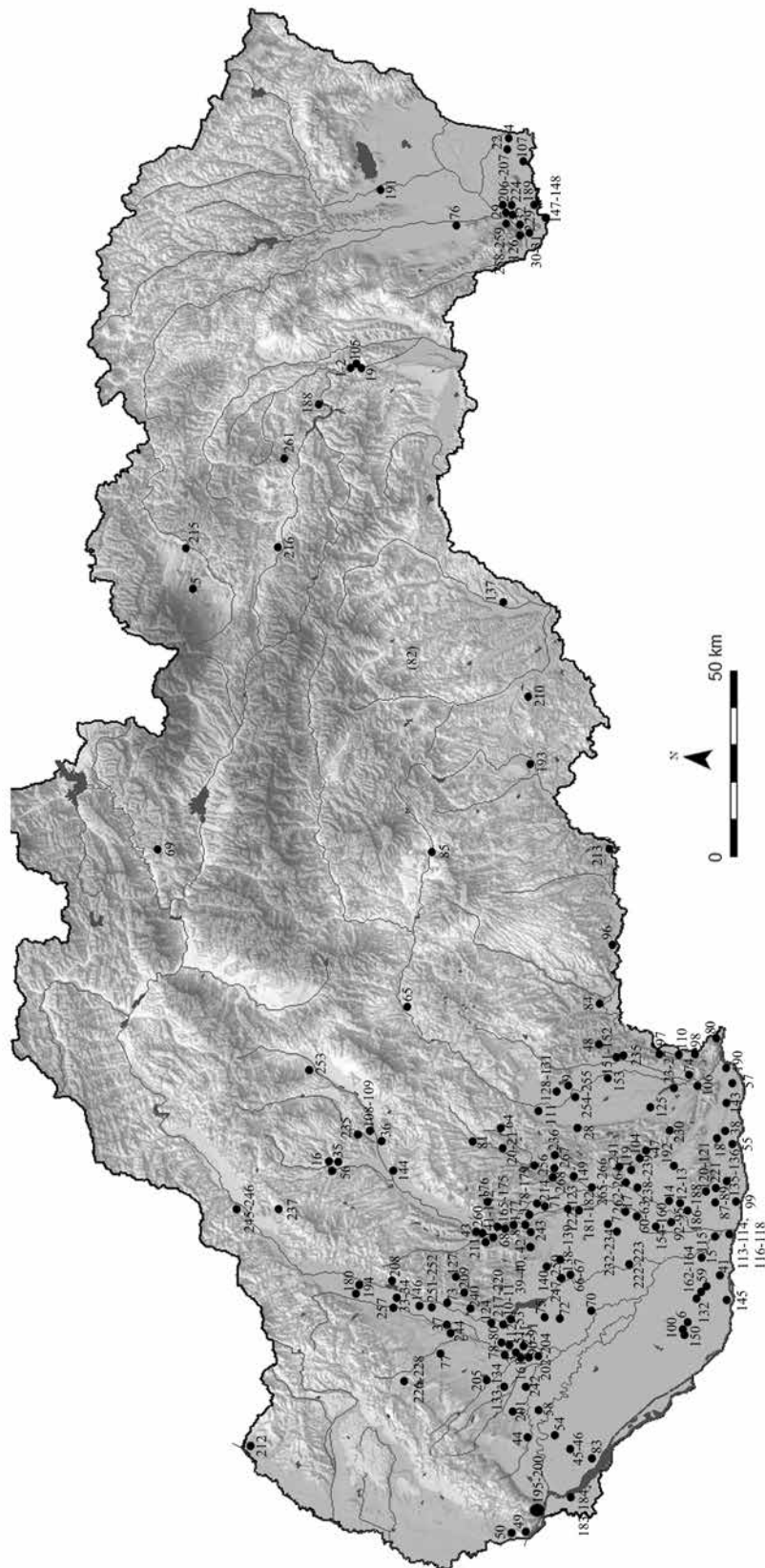
nach der Reblaus (*Phylloxera*) manche Gräberfelder des 10. Jahrhunderts – Bodrogvécs/Somotor Véc, Kisdobra/Dobrá, Nagykövesd/Vel'ký Kamenec und Szinyér/Svinicen – gestört wurden. Nach dem Ersten Weltkrieg, infolge des Friedensvertrags von Trianon, wurde das Gebiet Oberungarn von der Tschechoslowakei annektiert, was sich auch auf die archäologische Forschung auswirkte. In der slowakischen Archäologie der Nachkriegszeit spielten der Prager Archäologe Jan Eisner sowie seine Studenten Vojtech Budinský-Krička und Béla Szőke eine wichtige Rolle. Die Funde kamen hauptsächlich bei landwirtschaftlichen Arbeiten zum Vorschein, wie 1923 in Ekel/Okoličná na Ostrove oder 1931 in Újlot/Vel'ké Lovcen. Besonders wichtig war die Tätigkeit des Lehrers Emil Jarotta in den 1930er bis 1940er Jahren in Pozsonyvezekény/Vozokany, wo er zahlreiche Gräber freilegte bzw. ihre Funde sammelte. Im ostslowakischen Ort Bodrogszerdahely/Streda nad Bodrogom gruben im Jahre 1926 der Hauptmann Kukla zwei, dann 1937 Jiří Neustupný weitere zwei bis drei Gräber aus, ihre Beigaben gelangten aber nach Prag. Einen neuen Anstoß erhielt die Erforschung der Epoche nach dem ersten Wiener Vertrag (1938), als der südliche Teil der Slowakei von Ungarn annektiert wurde. Die Rolle von Béla Szőke (1913–1961) ist dabei prägend, weil er in Naszvad/Nesvady Anyala Heide landnahmezeitliche Gräber, dann im Jahre 1942 in Zsitvabesenyő/Bešeňov Papföld bei einer Rettungsgrabung 73 Gräber des 10.-11. Jahrhunderts freilegte. Die Mitarbeiter des Ungarischen Nationalmuseums führten Grabungen in Bodrogszerdahely, im Jahre 1943 in Perbete/Pribeta und 1942/1943 im Oroszvár/Rusovce Wiesenacker Hotter durch.

Nach dem Zweiten Weltkrieg ist wieder eine Veränderung in der Forschung der Epoche eingetreten. Béla Szőke und Emil Jarotta mussten nach Ungarn umsiedeln, und der 1939 nach Prag gezogene Jan Eisner kehrte nicht nach Bratislava zurück. Die Erforschung der Epoche setzte sich danach hauptsächlich im Archäologischen Institut in Nitra fort, wobei dessen Direktor Anton Točík (1918–1994) eine prägende Rolle spielte. Er legte bei Rettungsgrabungen die Gräberfelder von Perse/Prša Bércz (zwischen 1948 und 1950), von Felsőjattó/Trnovec nad Váhom (zwischen 1951 und 1954), von Molnos/Nitra Mlynárce (1954) und Alsógellér/Holiare (zwischen 1952 und 1955) frei. Zu den Ausgrabungen des Instituts gehörten auch die Forschungen in den Gräberfeldern Szered/Sereď Macsádi dombok I. sowie II. In Zusammenarbeit mit dem Slowakischen Nationalmuseum wurde das Gräberfeld von Magyarurab/Vel'ký grób unter der Leitung von Ľudmila Kraskovská und Bohuslav Chropovský

erforscht. Dazu kamen noch die Rettungsgrabungen in Hetény/Chotín Disznólegelő, Bátorkeszi/Bátorove Kosihy, Bánkeszi/Bánov und Komáromszentpéter/Svätý Peter. 1959 erforschte Bohuslav Chropovský im Rahmen einer Plangrabung das Gräberfeld des 9.-10. Jahrhunderts in Nyitra/Nitra Lupka. Zwischen 1964 und 1967 wurden 101 Gräber in Felsőköröskény/Horné Krškany auf dem Gebiet des Fleischkombinats freigelegt. Die Ostslowakei war in dieser Hinsicht vernachlässigt, weil nur aus Ágcsernő/Čierna nad Tisou Nagyréti Hügel Funde gesammelt wurden. Im Jahre 1959 wurde dann von Vojtech Budinský-Krička ein reiches, seitdem aber vieldiskutiertes Grab bei der Erforschung eines kaiserzeitlichen Gräberfeldes in Zemplén/Zemplín Szélmalomdomb freigelegt. 1968 erschien das deutschsprachige Buch von Anton Točík über die altmagyarischen Gräberfelder der Südwestslowakei, worin der Verfasser neben den Altfunden auch seine Grabungen veröffentlichte. Ab den 1970er Jahren legte Mária Rejholcová mehrere Gräberfelder des gemeinen Volkes vom 10.-11. Jahrhundert bei Rettungsgrabungen frei, wie die Gräberfelder von Bagota/Hurbanovo, Szímő/Zemné Gúg puszta sowie das wichtige mit 805 Gräbern von Csekej/Čakajovce Kostolné. In der Mitte der 1980er

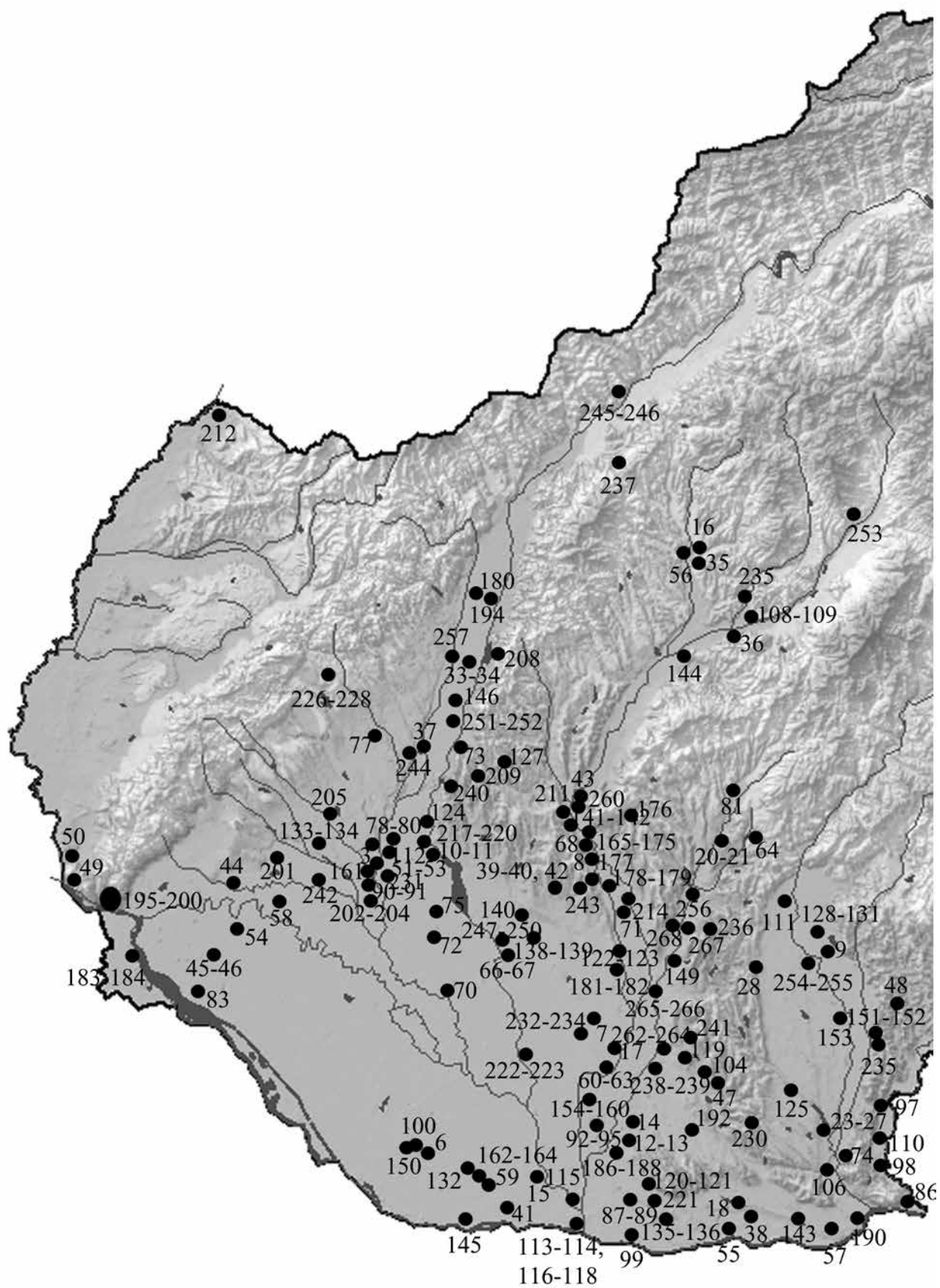
Jahre legte Milan Hanuliak 434 Gräber in Kiskeszi/Ipolykeszo/Malé Kosihy Felső kenderesek sowie 94 in Bucsány/Bučany Vinohrady frei. Besonders wichtig ist das Gräberfeld Nyitra/Nitra Šindolka mit seinen 303 Gräbern. Im ersten Jahrzehnt des 21. Jahrhunderts kamen wie früher eher bei Rettungsgrabungen von Großbauprojekten Bestattungen des 10. und 11. Jahrhunderts ans Tageslicht: Léva-Génye/Levice-Geňa wurde auch schnell veröffentlicht, jedoch über die Gräberfelder von Nyitra/Nitra Óváros – Školská ulica bzw. von Selenec II in der Gemarkung Chrenová–Tormos sind nur kurze Fundberichte erschienen. Das gleiche gilt auch für die Ausgrabungen von Feketekelecsény/Čierne Kl'áčany Pri mlyne (208 Gräber) und Barstaszár/Tesárske Mlyňany, wo bei Rettungsgrabung an der Autobahn (2009) 132 Gräber freigelegt wurden. Nach der Wende begann die Tätigkeit privater Metallsucher, wobei hauptsächlich Metallgegenstände verschiedener Epochen gefunden wurden.

Im Kataster befinden sich Angaben über 268 Fundorte, von welchen die Forschung über diese Epoche profitieren kann. Hoffentlich gibt dieser Band einen Anstoß, die Katasterbände anderer Länder des Karpatenbeckens fertigzustellen.

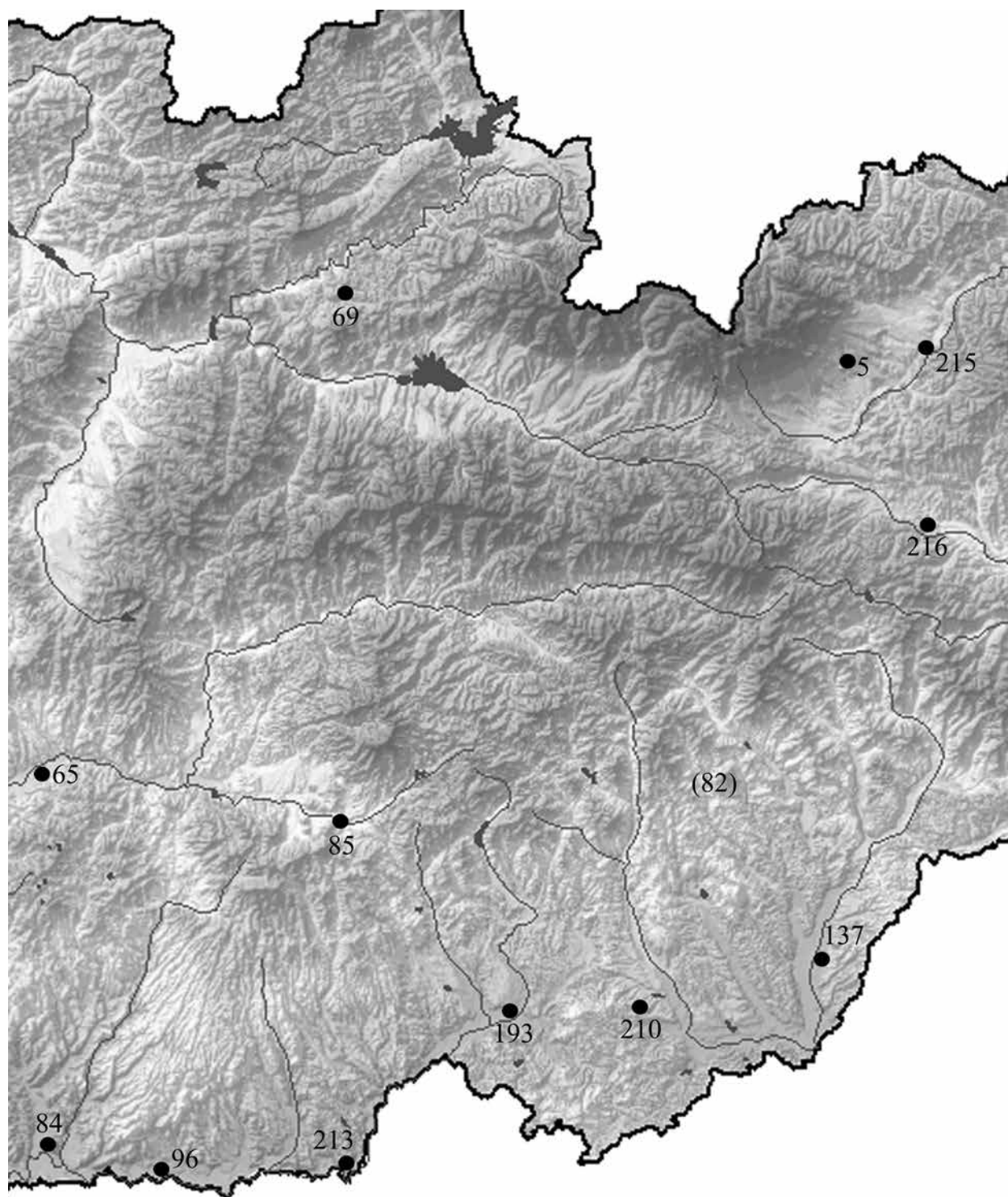

1. térkép. 10–11. századi lelőhelyek Szlovákia területén

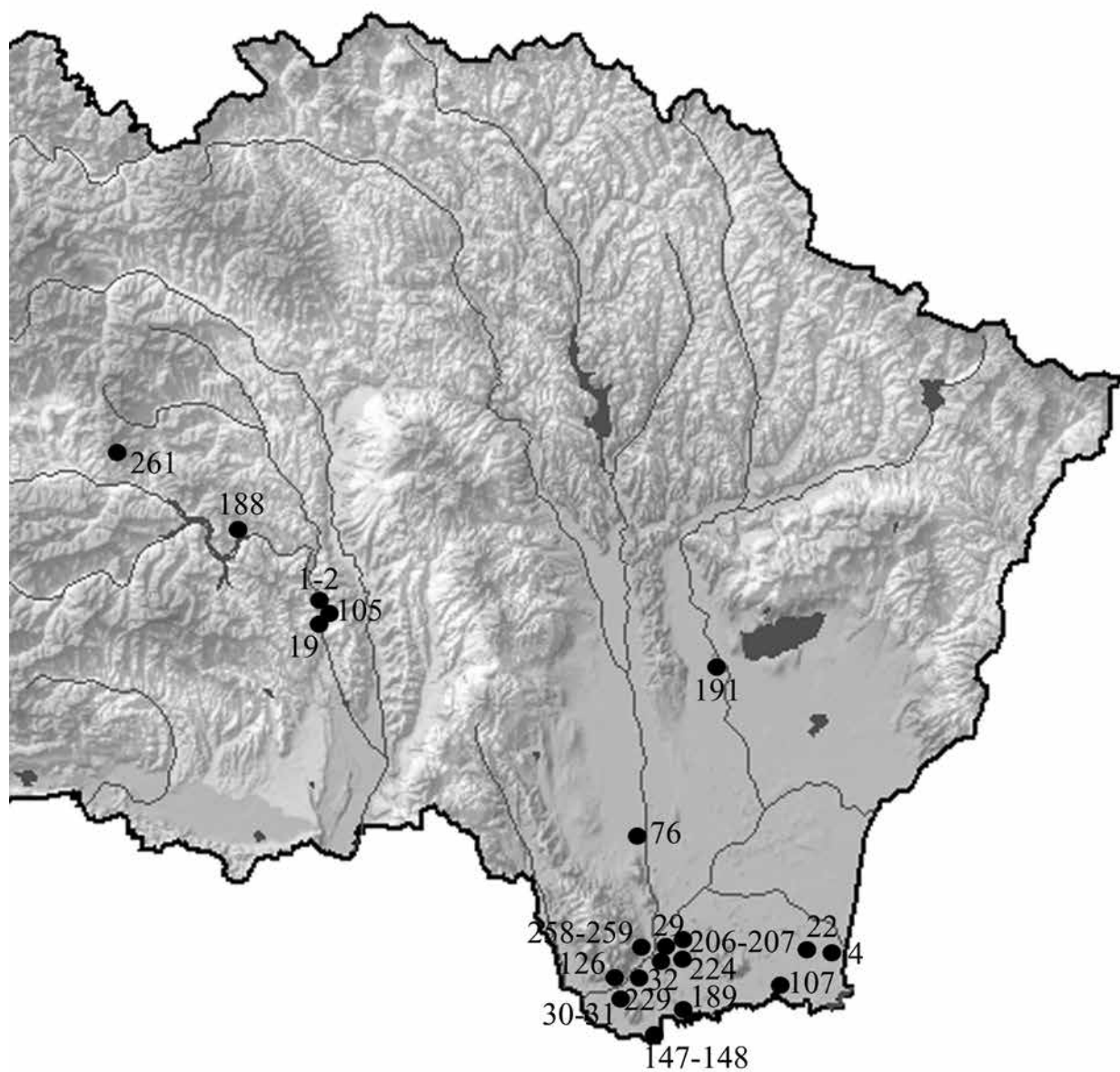

2. térkép. 10–11. századi lelőhelyek Nyugat-Szlovákia területén

3. térkép. 10–11. századi lelőhelyek Közép-Szlovákia területén

4. térkép. 10–11. századi lelőhelyek Kelet-Szlovákia területén

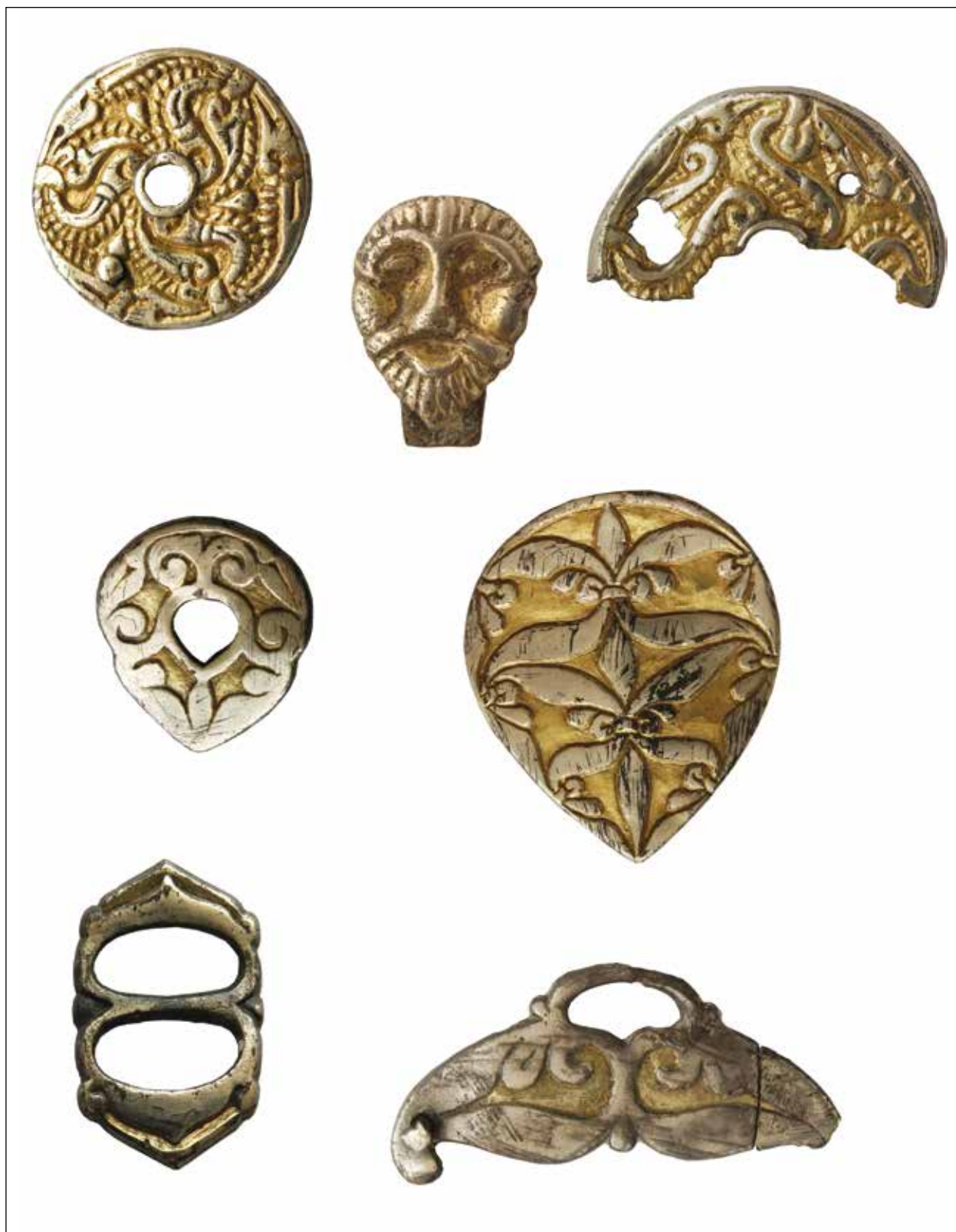

1. tábla. A galgóci/hlohoveci sír mellékletei (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

2. tábla. Válogatás a bodrogvécsi/vécsi sírok mellékleteiből (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

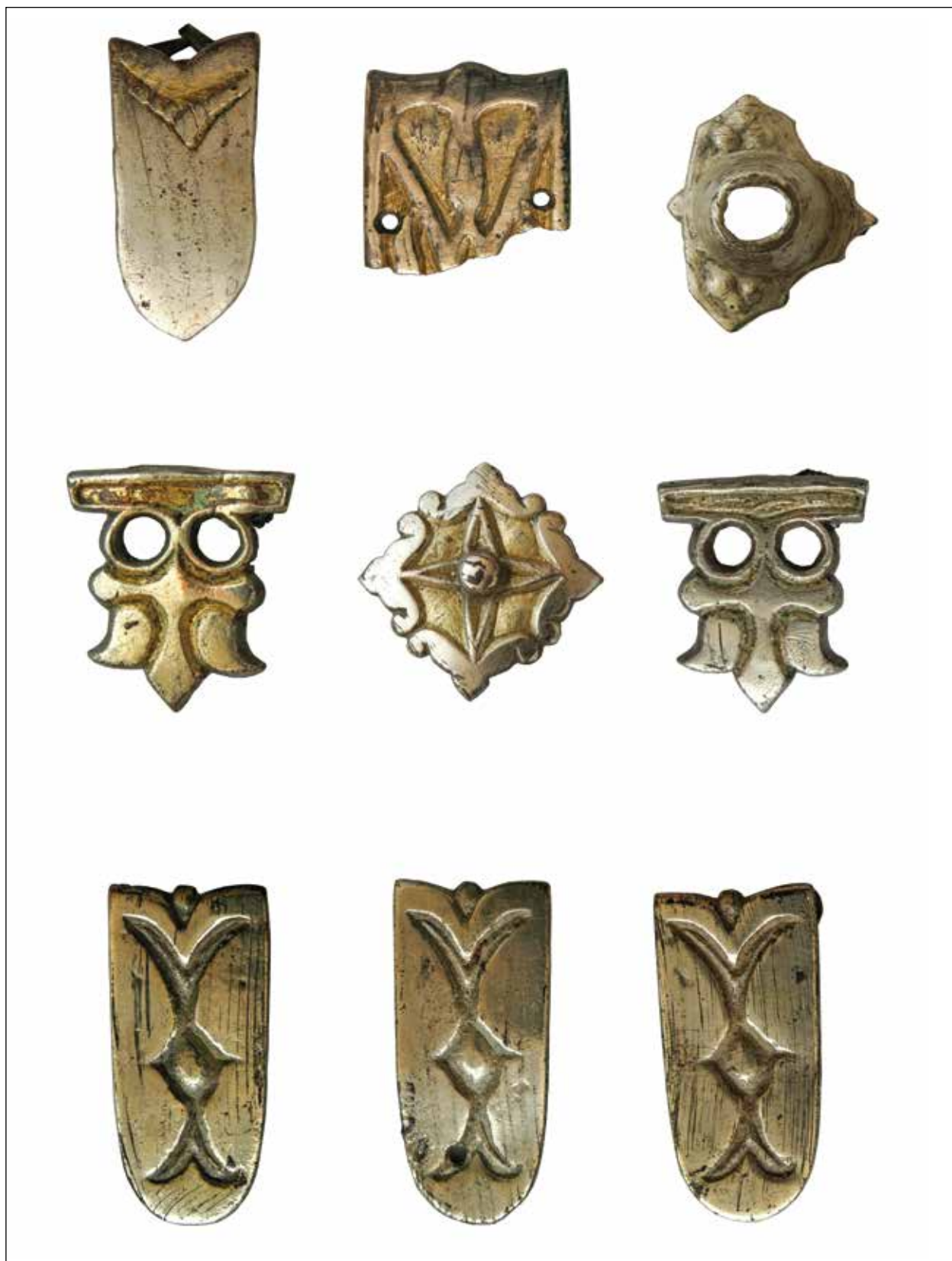

3. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Narodní museum, Praha)

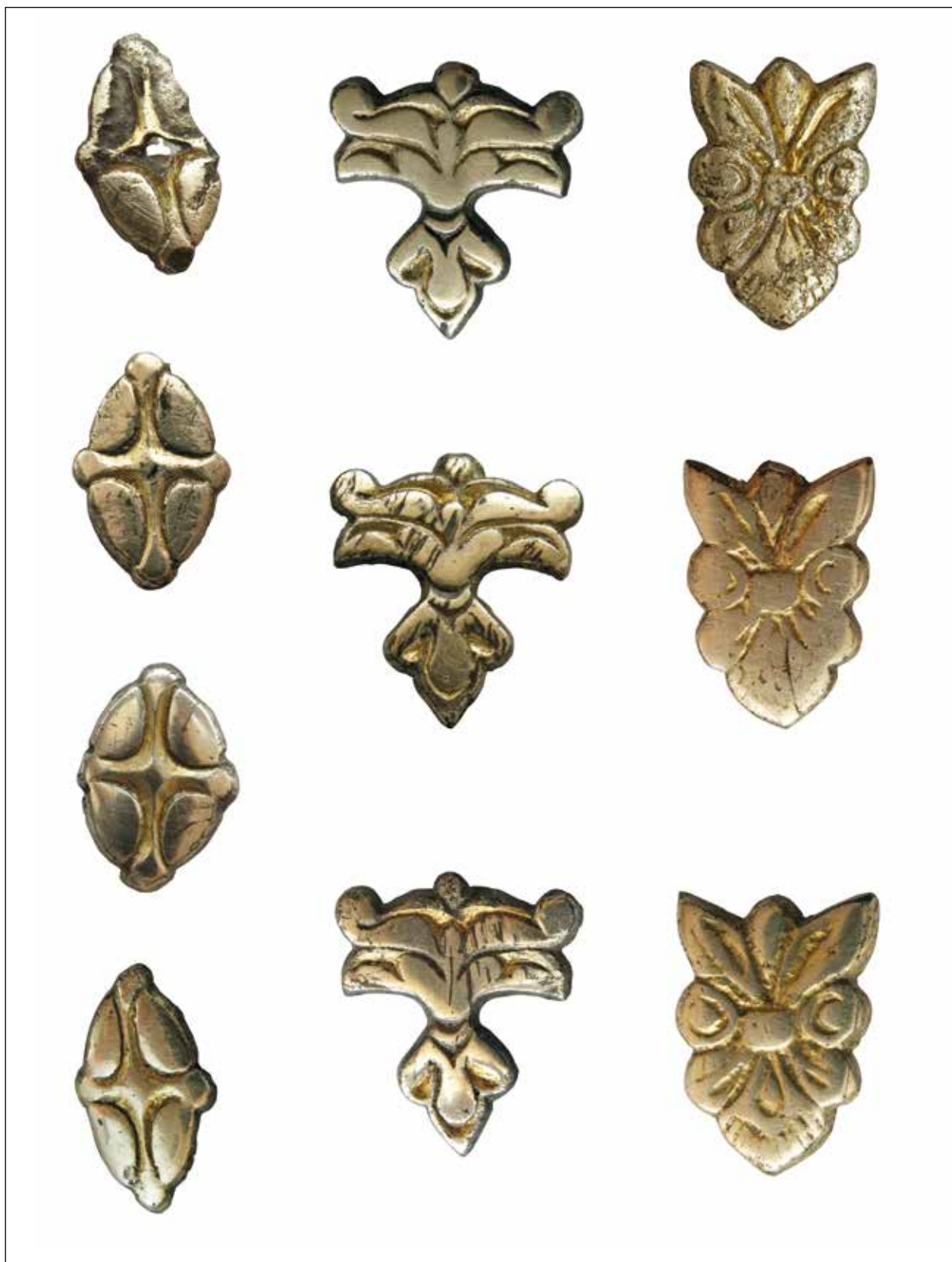

4. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Národní museum, Praha)

5. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Narodní museum, Praha)

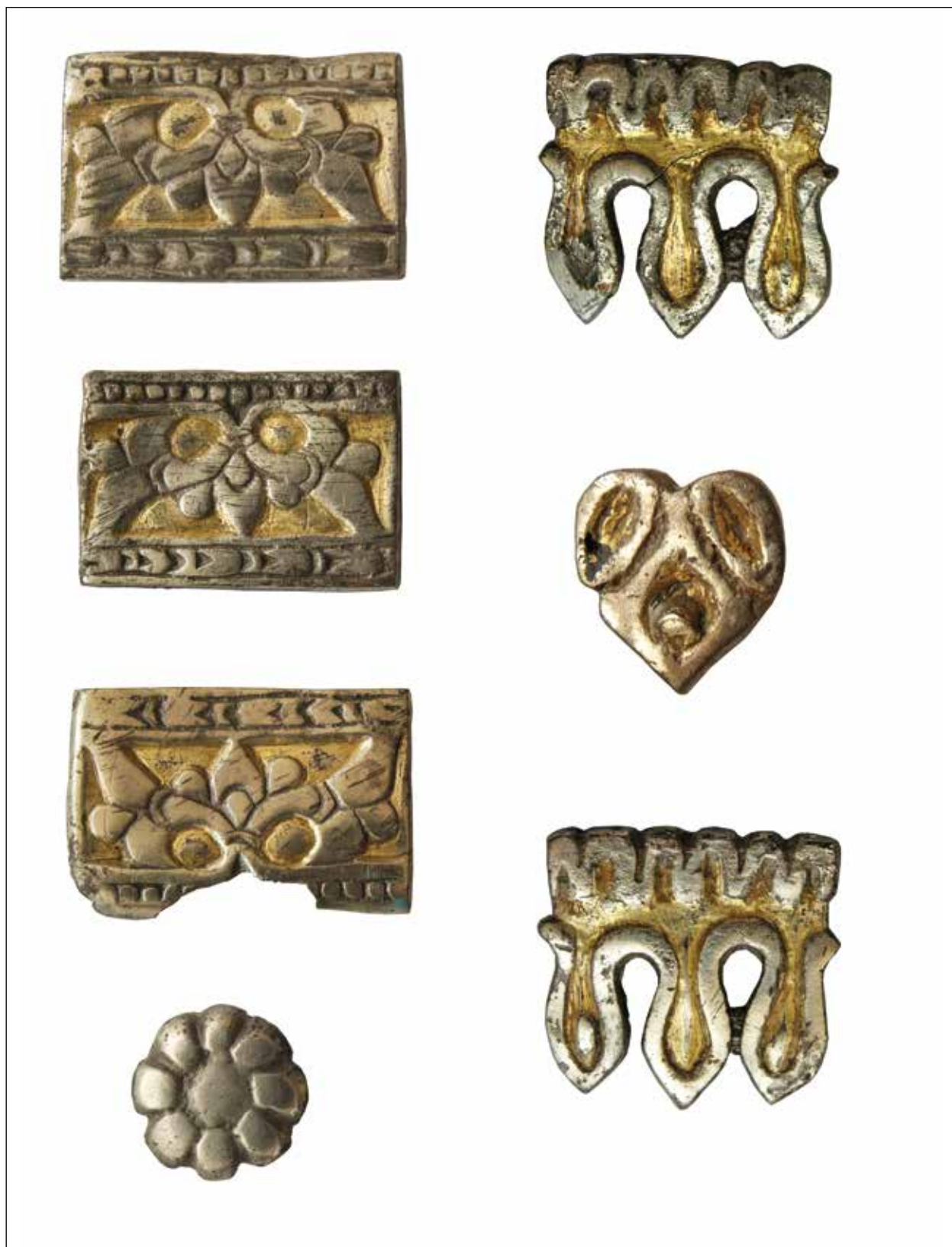

6. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Narodní museum, Praha)

7. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Narodní museum, Praha)

8. tábla. Válogatás a bodrogszerdahelyi/streda nad bodrogomi sírok mellékleteiből (Narodní museum, Praha)

A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei 1962-ben jelent meg Fehér Géza, Éry Kinga és Kralovánszky Alán, valamint számos közreműködő szakember munkájaként. E kataszter máig a kutatás fontos alammunkája. A korszak emlékényaga az azóta eltelt több mint fél évszázad alatt szépen gyarapodott, amelynek következtében többször felvetődött a munka folytatása és kritikai közreadása egy új sorozatban. Az alábbi könyvben a Szlovákia területén ismertté vált leletek, sírok és temetők kerültek felvételre.

1868-ban Galgóccon került elő az első honfoglalás kori régészeti emlékényag a mai Szlovákia területén, amelyet számos követett az országban folytatott régészeti kutatások, építkezések és egyéb munkák során. Az ezekre vonatkozó múzeumi, adattári és irodalmi információk kerültek összegyűjtésre és felvételre a kataszterben. A munka eredménye 268 lelőhely emlékényagának közreadása, amely alapvető kézikönyv a korszak kutatói, valamint az érdeklődők számára.

2900 Ft

